

gospodarske, obertniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi pólí. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 fl. 60 kr., za pol leta 1 fl. 80 kr., za četert leta 90 kr. pošiljane po pošti pa za celo leto 4 fl. 20, za pol leta 2 fl. 10 kr., za četert leta 1 fl. 5 kr. nov. dn.

V Ljubljani v sredo 8. februarja 1860.

Od lanú.

Kako se ž njim ravná in kako bi se imelo ravnati?

1. Kakošna zemlja, kakošen kraj in kakošno podnebje se lanú najbolj prileže, se ne porajta vselej, kakor bi se imelo. Lan sejejo naši kmetovavci dostikrat v presuhu, v prevroču ali pa v prepusto zemljo, ki je s plevélom preprežena, da se skoraj tla ne razločijo, dostikrat pa tudi v preilovnate tla in ne obdelajo popred zemlje za lanéno setev kakor ji gré, — ali pa ga sejejo tudi na suho in pešeno njivo, s plitvo rodovitno zemljo in ilovčno podlago v vročih, suhih in vetru podverženih krajih, kjer poredkoma dež gré ali je malo rose in še ta zgodaj dopoldne zgine.

2. Druga napaka je s semenom. Dostikrat kupujejo naši kmetje tako imenovano rusovsko (rigajsko) lanéno seme že iz 3. ali 4. in malo zanesljive roke, ali pa sejejo svoje slabo domá pridelano seme. Le skušeni kmet ali pa semenar vé, kako lahko se ljudje pri ti reči opehariti dajo; toda oba molčita in ne čerhneta od tega kar besedice ne, zato ker mislita, da bosta svoje domá pridelano seme lože in dražje spečala; zviti in prekanjeni semenar vé domače seme na rusovsko prekerstiti in ga tudi v rusovskih lajтах za rusovsko prodaja. Nekteri ne gledajo veliko na to, ali je seme čisto ali ne, in ali je kaljivo ali ne; če se jim le reče, da je rusovski lan, že po njem planejo.

3. Za seme vsejani lan se sicer malo bolj redko seje kakor navadno, al vendar ne tako redko, kakor bi moglo biti, da bi se dalo dobro in popolnoma ugodno seme pridelati, zato ker hočejo zraven semena še tudi nekoliko lepega prediva pridelati; zatega voljo pa lanú tudi ne pusté, da bi popolnoma dozorel, in ga dostikrat rujejo, ko je zernje še komaj napol zrelo; zakaj, če bi ga pustili, da bi bil popolnoma zrel, bo predivo debelo in kerhko. Ne popolnoma zrelo seme, če je tudi najboljše sorte, in če je tudi dobro obležano, zverglo se ti bo.

4. Pri setvi lanú se pa vse premalo na zemljo in pripravno seme gleda, ampak se vedejo pri setvi večidel po stari že ukoreninjeni navadi in sejejo lan najraje v posebnih dnevih, postavimo, na sv. Filipa in Jakoba, sv. Antona dan itd., in zavoljo pratike zanemarijo pripravno vreme; tudi ne povalijo z valjarjem njive, kar je za seme neizrečeno dobro.

5. Pri lanéni pletvi, ktere bi skoraj treba ne bilo ali bi bila z malim opravljena, ako bi bilo seme in pa polje poprej dobro očedeno, se pa naše plevíce, skorej bi djal, prav po tlačansko obračajo, večidel klečé ali sedé se po lanu sém ter tje valajo, da mu štiblice polomijo, da ne more več tako spešno rasti, vlažno zemljo pa stlačijo.

6. Lan se ruje večidel tačas, ko ni zernje še do dobrega zrelo, kar pa na dvé plati škoduje; prvič: se seme zverže in spači, in drugič ne bo predivo tako tanko, kakor bi bilo, če bi se ne bil lan poprej populil.

7. Kadar lan rujejo, zanemarjajo večidel to, da bi, kakor je treba, sorto k sorti zložili; pulijo ga tudi, kadar je po rosi ali dežji še moker.

8. Lan sušiti ali goditi ga ali koj na lanišću ali pa po sternišću razgrinjajo; odtod pa izvira, da se povsod enako ne presuši, zato ni ves ene barve, in je marogast.

9. Da se semena pridela, se lan riflja ali suče; pri tem delu se pa marsiktero lanéno steblo zlomi in s semen-skimi glavicami vred se tudi odrastki odtergajo, na kterih glavice stojé, kteri bi dali še tudi nekoliko ličnegn lakna.

10. Orifljani lan se za godenje po sternenih njivah, travnikih in pašnikih razgerne; pri tem dela se pa tudi naslednje napake nahajajo: 1) če se lan lepo enako ne razgrinja, se tudi enako ne godí; 2) hudi vetrovi in piši ga radi razmešajo; 3) razgerljeni lan postane lesičjast in kerhak, če predolgo suho vreme terpi, in lan, namesti da bi se godil, le trohni, če nima dovolj potrebne vlažnosti, 4) če je pa predolgo mokro vreme, lan dostikrat preleži.

11. Lan se brez vse previdnosti včasih pri neizrečeni vročini suši, tako, da se dostikrat preveč pregreje in celó prehudo presuši, zato se ga veliko pod terlico podrobí in v pezdirje razpade. Sušivnice ali tako imenovane jame so v raznih krajih tudi mnogoverstne. V nekterih krajih imajo za sušivnice le proste jame, ktere po verhu z raznimi drogmi preprežejo, hudo zapalijo in na drogovih lan suše; v drugih krajih imajo peči ali enake luknje zidane, ktere se poprej hudo razpalijo, potem se le se lan na njih suši, toda na njih se tako presuši, da predivo prekerhko postane.

12. Poglavitna napaka je zraven godenja tudi trenje z navadno terlico z dvojnim špantom, v kteri se lanéno steblo, ki je presušeno, popolnoma raztolče in razdrobí, predivnosti las se preterga in je vsega pezdirja očišen. In res še tako vajena in pridna terica ni v stanu hoté ali nehoté s tako terlico dobrega prediva napraviti; kaj se hoče tedaj od nevajenih in nemarnih kaj družega pričakovati, ki delo, naj bo kakoršuo hoče, le po verhu in le napol opravijo, kakor le očitna škoda, ker tega dela al ne razumejo in ne vedó ž njim v caker iti, ali pa nalašč lanéne stebila pregloboko v špant spušajo, in potem lan preveč razmešajo ali pa večidel raztertega povesma skoz terlico povlečejo, in ga po verhu tako pretolčejo, da jim večidel v pezdirje pod terlico in v prah zdrobljene spadajo; akoravno vsega ne spridijo, pa vendar le veliko predivnostih las raztolčejo in v pezdirje podelajo. Da, tudi take terice se tu in tam nahajajo, ktere take terlice imajo, ki so po herbtu in na robéh močno oistre, da le ž njimi lože tarejo in več opravijo.

Tudi z mikanjem se dovolj prediva pokvari in v tulje spustí, ker naše mikanje ni prekoristno; mikavnik je po navadi iz dratenih ostrih bodil napravljen, ki so le proti verhu pošpicene, tedaj za predivino lakno razdeliti prav nepripravne. Mikanje ni tako lahka reč, ako se hoče dobro opraviti, da se veliko dobrega prediva ne pokvari in v tulje ne spravi. (Kon. sl.)

Gospodarska skušnja.

(Žito spomladi z brano povleči) se je po lan-skih skušnjah pruskega kmetijskega zbora tako dobro skazalo, da je na pol oralu povlečene njive se pridelalo

blizo pol centa zernja, slame pa skor 1 cent več kakor na nepovlečeni, pa bi bil pridelk še morebiti večji, ako bi po povleki ne bilo še dalje časa zmerzovalo. Ako se tedaj tudi kaj takega neugodnega primeri, se ni škode bati; vselej je gospodar s povleko na dobičku.

Zgodovinske reči.

O Polkonjih, Pesjanih in Pesoglavcih.

Prinesek k staroslovenski zgodovini.

Spisal D. Terstenjak.

Slovenci med Muro in Dravo vejo dokaj pripovedovati o Polkonjih.

Polkonji so bili ljudje odzgor s človeško, odzdolj s konjsko podobo. Bili so gologlavi z butastimi nosmi in dolgo brado.

Polkonji niso terpeli Pesjanov ali Pesoglavcov. Pesoglavci so bili človeške podobe, samo da so imeli pasje glave. Pesjani so bili kervoželjni in so posebno kristjane lovili. Ulovljenega kristjana so v lapah zanesli v podzemeljske duplje, in si ga tam živega spekli, keršanske žene so omadeževali in potem pred plug vpregali in ž njimi orali. Tudi na Kranjskem se še morejo najti povesti o Polkonjih in Pesoglavcih. Slavni nemški pesnik Anastazi Grün¹⁾ v svoji zbirki slovenskih narodnih pesem ima pod naslovom „Der friedfertige Herr“ pesem, v kateri se ena versta tako glasi:

Ich komme her vom zweiten Land,
Ein Volk halb Mensch halb Pferd ich fand,
Gerüstet stets im Kriegesgrimm,
Und wie der Blitz so schnell und schlimm,
Die Hundeköpfe drängt es schwer;
Die kennen nichts, was menschlich wär.²⁾

V Holozah sem čul povest, da so tam nekdanj Pesjani hudo razsajali. Holožani so se junško branili na svojih gričih, posebno v Terdobojskih je bil terd boj; odtod je še dandanašnji temu kraju tako ime; na drugem hribu so Pesjani s pestjo tolkli; zato se veli hrib Pestika. Žene so se poskrile v varen kraj proti horvaški meji, kateri se še sedaj veli Velika varnica; drug breg pa, kjer so se Pesjanom oteli, se veli Otem. Najslabeje so se obnašali Mezinci.³⁾ Kraj pod Mezinci pa ima ime Sekel, ker prebivavci te doline so tolkli pesjane kakor sekel (sokol) tolče vrable. Slovani junaka radi imenujejo sokola.

Na česa opominjajo te povesti? Kakošni rod je skrit pod Polkonji in Pesoglavci?

Že ogromna staroindiška epiška pesem Mahabhâratha⁴⁾ pozna človešk rod Kimpurušas, kar to pomenja, kar Polkonj. Kenjemož.

Učeni Lassen⁵⁾ misli, da se pod temi Polkonji imajo razumeti: „mongolische Reiterschaaren“, ker je pesnik Mahabhârathov stavlja v sever gori od gore Kailasa blizo jezera Manasa.

Tam pa so živeli Skiti, ktere so Indi tudi imenovali Shâkas.

Ako sedaj primerjamo, kako slovenska narodna povest popisuje Polkonje, in kako oče zgodovine Herodot⁶⁾ popisuje Skite rekši, „da so gologlavci, z butastimi nosmi in dolgo brado, in da od drevesa Pontikum živijo“, — ni tedaj več dvojiti, da so Polkonji edini s Saki, kateri so že v stari dobi, kakor njihovi potomci, dnešnji Kirgisi, zmirom na konjih živeli, tako da so po pravici dobili ime Polkonji — Kimpurušas.

Kakor so Skiti sami pravili, so bili njihovi prvešnji sedeži kraj reke Araxes (Volge). Tu so je spodili iz notranje Azije Assirci. V 5. stoletju pred Kristusovim rojstvom so Skiti bili po Thukydidesu eden najmočnejših narodov. Pozneje so jih podjarmili Sarmati.

V Genesi se Skiti velijo Magoj, Arabci pa so jih imenovali Jagug va Magug (glej Koran 18, 93).

Ali česki vitez Goj Magoj s svojo vojno četo ne opominja na Gog in Magog? (o Goju Magoju glej Vernalecken „Mythen etc.“ str. 112.

Da so stari Slovani od Skitov, ktere so Čude imenovali, dosti imeli preterpeti, je znana reč. Ni mi treba tukaj tega ponavljati, kar je slavni Šafařik že obširno popisal gledé razmer Čudov in Slovanov.

Ako se imajo pod Polkonji razumeti Saki — Skiti — Čudi „mongolische Reiterschaaren“, kdo so tedaj Pesjani — Pesoglavci?

Pesoglavce — Kinaras imenujejo staroindiški pisatelji tartarske plemena. Ker še Slovenci kraj Ščavnice in Mure hudega kralja „Atula“ imenujejo Pesjana, so tedaj Pesjani — Pesoglavci bili Huni in njihovi soplemeniki Avarj, rod uralsk.

Že Gerk Apollinaris¹⁾ (leta 472) popisuje Hune z majhnimi očmi, z plošnatimi potesanimi nosmi, z debelimi glavami in golimi bradami.

Znano je, da so Slovani od Hunov in Avarov dosti preterpeti imeli, da so njihove žene oskrunjevali, pred pluge vpregali itd. Pri kapeli doli od Radgone so viditi ostanki velikega tabora. „Ljudje pravijo, da je tam stanoval nekdanj Pesjan Atula. Stal je tam nekdanj kamnen spomenik z napisom: AD CAPELLAM IN EREMO COZIAN ATILA CASTRA METATVS EST. CCCXXXII. Kamna dandanašnji ni več najti. Kraj Kocjan, nekdanj prav pust, še je sedaj znan blizo Kapele. (Primeri Muchar „Gesch. der Steierm.“ I, 324).

Učeni Hammer²⁾ piše, da Attila v mongolskem jeziku pomenja pesji jezik. Po Romelnu pomenja v mongolščini hun — človeka.³⁾ — Leta 374 po Kristusovem rojstvu je mogočno hunsko pleme zapustilo reko Volgo in je leta 376 premagalo Gote. Gotiško kraljestvo je tedaj segalo od Odre proti Donu in na jugu do Tise. (Jornandes, cap. 23).

Kadaj pa se je to godilo, kar slovenska narodna pesem sporočuje, da so namreč Polkonji⁴⁾ Pesoglavce hudo stiskovali?

Kdo si upa to dôbo odločiti? Vredna je ta reč preiskave, ker tako bizvedili, kako stara da je omenjena narodna pesem slovenska. Gotovo je ena najstariših. — Od leta 441 do 442 je hunski kralj Attila že podjarmil Moesio in doljno Panonijo, in od leta 446 do 448 je plenil po Traškem in Gerškem. (Chronicon Prosperi et Marcell. str. 197).

Da je že leta 448 vsa Panonija zdihovala pod Attilovim jarmom, in da je toraj njegovo gospodarstvo že segalo do juljokarnskih gor, pričuje gerški pisatelj Priskos.⁵⁾ Mogoče je tedaj, da je že leta 442, kakor kapelski spominek terdi, Attila prišel čez Muro.

Ali kako morejo Slovenci kaj od Attila povedati, ker, kakor se v vseh zgodovinskih bukvah bere, v oni dôbi še ni bilo Slovincov na Štirskem, Kranjskem in Koroškem, ampak so še le proti koncu petega stoletja po razpadu hunskega kraljestva sëm prišli?

¹⁾ „Volkslieder aus Krain“ str. 58. ²⁾ To verstico sem si že pred več leti v svoj dnevnik zapisal, ker bukev nimam pri roki, ter za celo pesem ne vem. Tudi slovenskega originala ne poznam. Ako kateri domoljub vé za celo pesem, naj jo v „Novicah“ oznaní. Gotovo ima slavni Anastazi Grün slovenski original še v rokah. ³⁾ Mezinec = slab človek v serbščini: „der Letztgeborene“. ⁴⁾ Mahabhârata, II, 410. ⁵⁾ Lassen v „Zeitschrift der deutschen morgenl. Gesellsch.“ II, 69. ⁶⁾ Herodot IV, primeri: Hippocrates „De aere“ etc. sect. III, str. 75 ed. Foes Frankfurt 1595.

¹⁾ Appollinaris Carmina II. zvez. verst. 245 — 262. ²⁾ Hammer „Fundgruben des Orients“ 484. ³⁾ Primeri nemško: thioda, gens, thiodisk, gentilis in pa germanicus, deutsch; dalje po Šafařiku: Serb = gens, dalje mongolsko aor, avar = homo in pa Avar. (glej „Allgem. Encyclop.“ von Ersch und Gruber I, 6. str. 510). Tudi pri starih Skitih se je mož velé dor (Herodot 4, 59). ⁴⁾ Pod Polkonji se utegnejo tudi razumeti Sarmati, kateri so tudi večidel svojega življenja na konjih doprinašali. Za Attila je stanovala kraj Tise betva Sarmatov in sicer Jazygi. (Primeri Tacit. „Hist.“ 9, 5). ⁵⁾ Priskos Rhetor. stran 23, 37, 63.